

vetvenému priestoru mesta s jeho starými ulicami, ktoré je preňho projektovaným obrazom tradície. Minulý rok Hilary Putnam, ktorého pozvali na Rakúsky inštitút v Paríži, aby prednášal o "Wittgensteinovi dnes", nadviazal na tento obraz starého mesta, aby ho postavil do kontrastu s ultramodernými, ale bezduchými budovami. Wittgenstein ako kritik istej "modernosti" sa zaujíma o poriadok jazyka ako takého, nie jazyka ako má byť, ak ho rekonštruujeme z rôznych častí. Preto chápeme, že štúdium jazyka začleňuje Wittgenstein do antropológie "životných foriem" a konštituuje tak kapitolu "prírodopisu" človeka.

Je to teda terapeutická koncepcia filozofie (kúra proti nezmyslom), avšak či sama gramatika nie je len negatívnou aktivitou filozofa, ktorý sa snaží rozmotat' jazykové uzly jeden za druhým, avšak bez hľadania odpovede – len s cieľom pacifikovať ducha? V tomto bode, ktorý podivným spôsobom spája Wittgensteina s francúzskym spisovateľom Paulom Valérym, je Wittgenstein jasný: filozofia sa musí vzdať každého teoretického nároku. Pri tejto príležitosti pripomeňme naše vlastné číslo revue SUD (1988), venované "Valérymu a logike jazyka", kde ústredným motívom je priblíženie básnika k Wittgensteinovi (Actes d'une table ronde en 1985 à l'Université de Paris XII-Val-de-Marne, Créteil). Jednako v tej miere, ako gramatika zhodnoverňuje, potvrdzuje pravidlá a ich normatívnu účinnosť povyšuje na úzus, terapia je pozitívna.

Tento portrét Wittgensteina zdobí obrazová príloha, vybratá s najväčšou starostlivosťou. Christiane Chauviréová sa vyhla fotografiám, ktoré možno nájsť všade, a jej úspechom je aj to, že výberom zameraným na silné momenty Wittgensteinovho myslenia ponoreného do svojho vlastného bádania, ponúkla čitateľovmu pohľadu "obraz" života ako diela.

Antonia Soulezová

Z francúzskeho originálu *Notes de lecture: Wittgensteinia I*
preložil *Štefan Calčík*

POZNÁMKY Z ČÍTANIA: WITTGENSTEINIA II

BRIAN MC GUINNESS: Wittgenstein, a Life, 1889-1921 (Wittgensteinov život, 1889-1991). Duckworth 1988.

Pozornosť životu filozofa, ktorý predstavuje súčasť jeho diela, nepochádza vo Wittgensteinovom prípade z nešťastnej a sentimentálnej konfúzie medzi súkromnými udalosťami jedinca a spismi vydanými pre verejnosť. Nedávne publikácie o Wittgensteinovom živote majú spoločné to, že všetky jasne ukazujú, že je čosi exemplárne v tom, ako sa tu úzko spája spôsob písania filozofie s voľbou životných foriem, ktoré filozof prijal a ovplyvňoval. Zásadná biografica od Briana Mc Guinnessa, z ktorej vyšla len prvá časť, by naplnila želanie filozofa, lebo prínosne obnovuje predstavu, ktorú si čitateľ mohol vytvoríť o živote tohto veľkého autora na základe životopisu Bartleya III (Wittgenstein, une Vie, ed.Complexe, 1978). Umenie, s akým sa čitateľovi odhaľuje vnútorná cesta, ktorá viedla od "rodinnej podobnosti", povedzme od "rodinného

románu", k "rodinným podobnostiam" medzi výrazmi jazyka, čo je Wittgensteinovou ústrednou filozofickou témou v jeho zrelom období, je už samo osebe literárnou poctou dielu.

Chápeme, že vydanie tejto prvej časti, na ktorej pokračovanie sa netrpezlivo čaká, vyvolalo veľa reakcií, čo je znakom veľmi veľkého záujmu. Jednou z reakcií – a nie tou najmenšou – je produkcia iných životopisov, ako toho nedávneho od Ray Monka *Ludwig Wittgenstein: The Duty of Genius*, ktorý práve vyšiel vo Free Press. Je známe, že Russell na začiatku svojich stretnutí s Wittgensteinom váhal, či ho má považovať za blázna alebo za génia. Táto alternatíva by mohla byť banálnou záležitosťou a brat' ju na zreteľ by mohlo byť groteskné. Ray Monk prenikavo skúma toto zvláštne duchovné založenie filozofa schopného toho najlepšieho i toho najhoršieho, na základe čoho Colin McGinn (v článku *My wicked heart*, uverejnenom v *London Review of Books* 22. novembra 1990) hovorí, že tento zápas, ktorý Wittgenstein vo svojom živote viedol sám proti sebe (jeho sadistické tendencie, jeho pocit hnusu vo veci sexuality, atď.), jasne poukazuje nie na tortúru zvláštneho jedinca, ale na tú "najpodivnejšiu a najnemožnejšiu vec na svete, ktorú mal kedy človek plne uskutočniť, realizovať", totiž "schopnosť nábožne sa pozeráť priamo do tváre inej ľudskej bytosti". Tu je ten motív, ktorý pripomína cestu iného veľkého filozofa našich čias, Emmanuela Levinasa (pozri *Totalité Infinie*, Martinus Nijhoff 1980). Jednako platí, že keď sa táto predstava "génia" konfrontuje s tým, čo Wittgenstein napísal sám o sebe, že totiž bol "reprodukčným" duchom bez akejkoľvek originality, týka sa viac etického napätia, o ktoré sa každá filozofia hodná tohto mena musí opierať, ako mimoriadnej osobnosti, ktorá by ho eventuálne stelesňovala. Wittgenstein teda svojím bádáním reaktivuje paradigmatickú funkciu niekoľkých figúr, u ktorých to, čo je prežitie, nie je také dôležité ako životné ponaučenie odkázané budúcim generáciám: podľa augustínovského spôsobu "spovede" možno tu myslieť na Sokrata, ktorého wittgensteinovský štýl pripomína, a samozrejme na Sokrata iluminovaného portrétmi, ako ho načrtol Platón vo svojich dialógoch. Zdá sa mi, že je to práve tento aspekt životopisu Raya Monka, na ktorý upozorňuje Stuart Hampshire vo svojej práci (*A Wonderful life* v *The new York Review*, 31. januára 1991).

Aby Ray Monk zarazil klebety o hanebných sklonoch filozofa viedenského pôvodu (pozri napr. podľu prílohu v *Sunday Telegraph* z 10. marca 1991 o Wittgensteinovej patológii *Revealed: the great philosopher was just a nutcase* od Roberta Mathewsa) v čase, keď Amerika súdi nášho filmového herca Gérarda Depardieua za jeho interview o znásilnení, na ktorom sa vraj zúčastnil vo svojej mladosti, on sám nás upozorňuje v *Private Lives* (*London Review of Books*, 22. novembra 1990), že ak Wittgensteinova sexualita filozofiu nezaujíma, tak z toho istého dôvodu nezaujíma ani človeka, ktorého život je v niektorých prípadoch súčasťou jeho diela. Z tohto hľadiska idealizovať alebo napádať človeka neprináša nič k pochopeniu toho, čo treba pochopiť.

Otázka nepublikovaných spisov:

Oveľa podstatnejšia v tomto ohľade sa stala povestná otázka filozofových *Notebooks*, ktorú si kladie edičná politika v oblasti nepublikovaných častí jeho diela.

Jaako Hintikka, ktorý pred ničím necúvne, nevynechá žiadnu príležitosť pripomenúť, že publikované Wittgensteinove dielo, ktoré dalo podnet už k toľkým interpretáciám, predstavuje len časť ľadovca. *Filozofická gramatika* nám teda v skutočnosti ukazuje len kúsok z toho obrovského *Big Typescript* (1933), ktorý vo Wittgensteinovom duchu mal sám osebe predstavovať *Filozofickú gramatiku*. A to v podstate znamená, povedané inými slovami, že sme tohto filozofa ešte celkom neobjavili. Jaako Hintikka má plné oprávnenie to tvrdiť; vo svojom brilantnom diele *Investigating Wittgenstein* (1986) sa často opiera o tie časti diela, pri ktorých vskutku možno ľutovať, že ešte nie sú verejne známe. Wittgenstein nie je záhadný Herakleitos a jeho "génus", aby sme sa vrátili k tomuto "topos", sa nemeria podľa neveľkého počtu vybraných myšlienok zanechaných v stratenom diele. Prečo nechať interpretátorov produkovať niekedy až protirečivé spôsoby čítania diela, ktoré by stačilo skompletizovať, aby sa ukázala jeho koherentnosť?

Je pravda, že Wittgenstein napísal, že filozofia ako aktivita neumožňuje uzatvoriť jej systém do napísaného diela. Ale podobné svedectvo má z hľadiska nás, čitateľov, rovnakú hodnotu ako jedna navyše napísaná poznámka v napísanom diele. Pri identifikácii diela ako takého autor nezmôže vôbec nič. Všetko tu závisí od vonkajšieho pohľadu, ktorý má k dielu prístup; dielo sa pritom nerekonštituuje tak, ako sa rekonštituuju minulé udalosti života, totiž prekutávaním sa v ňom až do najprivátnejších detailov. A cit pre dielo Wittgenstein mal, podporoval ho, zápasil s ním. Thomas Bernhard to obdivuhodne preskúmal vo svojom diele *Korrektur*, v románe o myšlienke možnosti budovať zoči-voči nekonečnej úlohe dokončovania stavby (išlo o projekt dokonalej stavby pre jeho obľúbenú sestru). Mimochodom, takýto román dokáže oveľa lepšie pertraktovať filozofovu sexualitu ako materiály trápneho detektíva, ktorý si mýli fotografiu s prichytením pri číne.

Po tom, čo sme povedali, pozrime sa teraz na detaily paláca, ktorý filozof navrhol r.1926 pre svoju sestru Margarete Stonboroughovú – Wittgenstein bol architektom jediného domu vo svojom živote – a presvedčíme sa, že filozof, tak ako architekt, "pracuje zo svojej výšky" – bez toho, že by sa kedy mohol povýšiť nad seba samého, a predsa ho "čosi glorifikuje", čosi "ho zvečňuje" (pozri *Remarques Melées*, v nemčine *Vermischte Bemerkungen*, 1931).

Antonia Soulezová

Z francúzskeho originálu *Notes de lecture: Wittgensteinia II*
preložil Štefan Caltík